

Hiçbir Çocuk Arkada Bırakılmamalı

Parasız İlköğretim ve Bir Öğün Sıcak Yemek

Türkiye, başta insani gelişme olmak üzere tüm gelişmişlik sıralamalarında, daha yoksul pek çok ülkenin gerisinde kalarak en alt basamaklarda yer almaktadır. Geri kalmışlığın önemli bir nedeni yıllardır var olan, giderek daha köklü ve derin hale gelen toplumsal eşitsizliklerdir. Eşitsizlik sorununun merkezinde çocuk yoksulluğu yatmaktadır. Öncelikle atılması gereken adım, kapsamlı çocuk politikalarının geliştirilmesi ve uygulamaya konmasıdır.

CHP'nin toplumsal eşitsizliği ortadan kaldırma ve insani gelişmeyi hızlandırma politikalarının merkezinde çocuklar yer almaktadır. 2011 Genel Seçimleri öncesinde Türkiye'de ilk defa kapsamlı bir çocuk raporu hazırlamış olan partimiz, hiçbir çocuğun arkada bırakılmamasını ana politika hedefi olarak belirlemiştir.

Yoksullar Kim? Yoksul Ailelerin Çocukları

Araştırmalar yoksul bireylerin çok büyük çoğunluğunun yoksul ailelerden geldiğini göstermektedir. Baba ve özellikle annenin eğitim düzeyinin düşük, aile gelirinin kısıtlı ve okul çevresindeki koşulların elverişsiz olması çocukların okulu terk etmelerine ve eğitimde başarısız olmalarına yol açmaktadır. Bu olgu, ekonomik bakımdan geri kalmış kırsal bölgelerde ve büyük kentlerin yoksul semtlerinde çok daha yaygın olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle toplumsal eşitsizlikler aileden ve yakın toplumsal çevreden kaynaklanmakta ve yoksulluk kuşaktan kuşağa taşınmaktadır.

Yoksul aile çocukları yaşamlarına yoksunluklarla başlamaktadır. Yoksul aile çocukları yaşatlarının yararlandıkları fırsatlardan yararlanamamaktadır. Yoksul aile çocukları sonuçta diğer çocukların gerisinde kalmaktadır. Bu gerçek bize yoksullukla mücadelenin ana hedefini açıkça göstermektedir. Hedef çocuklardır. Çocuklara yaşamlarının başlangıç aşamasında eşit fırsatlar sunulmalıdır. Çocuklar okulu terk

etmemeli ve eğitimde başarılı olmalıdır. Bunun sağlanması için yoksul aileden ve yoksul çevreden kaynaklanan yoksunlukların etkileri ortadan kaldırılmalıdır.

Türkiye'deki toplumsal eşitsizliklerin temelinde bireylerin doğum yeri ve annenin eğitim durumu yatmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan yoksullukla mücadelenin ana hedefi çocuklar olmalıdır.

Çocuk Yoksulluğu

Türkiye'de toplam Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ne kadar artarsa artsın, gelir eşitsizliği oranları yüksek olduğu sürece çocuk refahı göstergeleri düşük çıkmaktadır. Türkiye, %24.6 çocuk yoksulluğu oranı ile çocuk yoksulluğunun en ağır yaşandığı ülkelerden biridir. Yoksul çocukların önündeki engel yalnızca ailenin yoksulluğu değildir. Çocuklar için ayrılan kamu kaynakları aşırı derecede sınırlıdır. Çocuklar için sağlanan eğitim ve sağlık olanakları yetersizdir. Çocukların büyüdüğü fiziksel ve toplumsal çevre eğitimde başarıyı engellemektedir.

AKP'nin Bozuk Karnesi

Eğitim düzeyi düşüklüğü yoksulluğun başta gelen nedenlerinden biridir. Yoksulluk zincirinin kırılabilmesi için yoksul çocukların iyi okullarda daha iyi eğitim almaları gerekmektedir. Ne var ki, AKP yönetimindeki Türkiye bu hedeflere ulaşma konusunda tam on yılını kaybetmiştir. Türkiye'nin eğitim performansı, AKP iktidarında uluslararası sıralamalarda gerilemiştir. Eğitim sistemimiz nitelik bakımından gerekli iyileşmeyi gösterememiştir. Tam tersine, eğitim sistemindeki eşitsizlikler artmıştır. Bu eşitsizlikler, özellikle kırsal ve kent arasında, coğrafi bölgeler arasında, zengin ve yoksul semtler arasında derinleşmektedir. Eğitimde liyakate dayalı bir sistem yerleştirilememiştir. Dar gelirli ailelerin çocukları okulu erken terk etmektedir. Okulda kalanlar niteliksiz eğitim

almakta ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Çocukların yoksulluk çemberini kırmaları, eğitim sistemindeki fırsat eşitsizliği nedeniyle engellenmektedir. Kamuoyunu hayrete düşüren, on yıldır iktidarda olan bir hükümetin yeni Milli Eğitim Bakanı'nın bütün bu gerçekleri, sanki başka bir hükümeti eleştiriyormuş gibi tek tek sıralayarak kabul etmesidir. Bakanın açıkça ortaya koyduğu bu olumsuz tablo nasıl ortaya çıkmıştır?

AKP yönetimindeki Türkiye, çocuk yoksulluğu ile mücadelede ve eğitimde fırsat eşitliği sağlamada tam 10 yılını kaybetmiştir.

Eğitime Ayrılan Kaynakların Yetersizliği

Ekonomik gelişmişlik açısından Türkiye'den geri birçok ülkede eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı %4'ün üzerinde iken, Türkiye'de toplam kamu eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı son yıllarda %3 ile 3.8 arasında değişmiştir. 2012 bütçesinde MEB'e ayrılan payın GSMH içindeki oranı %2.74'tür. Eğitim hizmetlerinin kamu sosyal harcamaları içindeki payı 1999 yılında %30 iken, 2008 yılında %23'e gerilemiştir. 2002 yılında MEB bütçesinin %17.18'i yatırımlara ayrılırken, bu oran 2011'de %5.85'e düşmüştür. Bu veriler, hükümetin eğitim hizmetlerine öncelik vermek yönünde bir politika tercihinin bulunmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Zaten yetersiz olan kaynakların iller, okullar ve okul türleri arasındaki dağılımında da çok büyük eşitsizlikler görülmektedir. Sonuçta sınıfların kalabalıklığı, ikili eğitimin yaygınlığı ve derslik gereksinimi gibi sorunlar daha da ağırlaşmaktadır. Kamu harcamalarını bu ölçüde düşük tutarak eğitim sistemindeki önemli eşitsizlikleri ve bundan kaynaklanan toplumsal eşitsizlikleri çözmek olanaksızdır.

Devlet İlköğretim Okulları

Son yıllarda ilköğretimde okullaşma oranı artmış ve cinsiyet eşitliğinde sınırlı ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak, nitelikli eğitime erişim ve fırsat eşitliği ilköğretim sisteminin en önemli sorunları olmaya devam etmektedir. Okuldan hiç yararlanamayan ve okula düzenli

olarak devam edemeyen çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Birçok yoksul öğrenci için eğitim hakkı, daha ilköğretim aşamasında kağıt üzerinde kalmaktadır.

MEB 2010-2011 öğretim yılı verilerine göre, ilköğretim kurumlarında 10.981.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %98'i devlet ilköğretim okullarına gitmektedir. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF) tarafından yayınlanan bir araştırmaya* göre, devlet ilköğretim okulları arasında, fiiliyatta giderek daha belirgin hale gelen bir yoksul ve varlıklı okul ayrışması gözlenmektedir. Bir yanda ağırlıklı olarak varlıklı ailelerin çocuklarının gittiği, fiziksel şartları iyi, öğrenci/öğretmen oranı düşük, geliri yüksek, hizmetli ve güvenlik görevlisi sayısı yeterli, etüt imkanı bulunan okullar vardır. Diğer yanda ise, yoksul ailelerin çocuklarının gittiği, yukarıdakilerin tam tersi özelliklere sahip, çoğunlukla ikili eğitim veren okullar yer almaktadır. Özetle, yoksul ailelerin ve varlıklı ailelerin çocukları ayrı okullarda eğitim görmektedir. Yoksul öğrencilerin donanımı zayıf okullara gidiyor olması, eğitimle başlayıp tüm yaşama yayılan önemli eşitsizliklere yol açmaktadır.

Başarılı okul sistemi, ister yoksul ister varlıklı olsun her öğrenciye eşit eğitim fırsatı sunan sistemdir. Uzun vadede yoksullukla mücadele için okullar arasındaki ayrışmalara ve bundan kaynaklanan eşitsizliklere son vermek gerekmektedir.

Çocuklar İçin Atılacak Adımlar

CHP'nin *Eđitimi: Eşit Fırsat, Yaşam Boyu Öğrenme* başlıklı raporunda, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için gerekli önlemler şu şekilde sıralanmaktadır: cinsiyet ve bölge temelli eşitsizliklerle mücadele; kesintisiz ve nitelikli zorunlu eğitim süresinin artırılması; okul terkinin önlenmesi; öğretmen ve yöneticilerin standartlarının yükseltilmesi; okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması; tam gün eğitime geçilmesi; taşınmalı ve yatılı eğitim olanaklarının geliştirilmesi.

Tüm bu hedefler ayrı Politika Notlarının konusu olacaktır. Bu çalışmada iki ana konu üzerinde durulmaktadır:

- (1) Velilerden alınan katkı paylarının kaldırılarak, eğitim hakkı çerçevesinde ilköğretimin tamamen parasız hale gelmesi,
- (2) Önemli eşitsizliklere yol açan ikili öğretimden tam gün eğitime geçilerek, yoksul öğrencilere ücretsiz öğle yemeği sunulması.

Velilerden alınan katkı payının devlet tarafından üstlenilmesi için gerekli yasal düzenlemeler en kısa zamanda yapılmalıdır.

Parasız Eğitim:

Katkı Payı Hemen Kaldırılsın

Türkiye’de devlet, tüm devlet okullarına okul binası, elektrik, su ve ısınma masraflarını ve kadrolu ve sözleşmeli öğretmen maaşlarını karşılayan sabit bir gelir sağlamaktadır. Bu harcamalar dışında, okullara herhangi bir ödenek verilmemektedir. 5257 sayılı kanun (2004), Okul Aile Birliklerine (OAB) katkı payı ve bağış toplama yetkisi vermiş, böylece katkı payı uygulaması yasallaştırılmıştır. Okulların sabit gelirlerinin dışında kalan, tebeşir, temizlik malzemeleri, kırtasiye, boya, bakım/onarım gibi temel ihtiyaçları, tamamen velilerden alınan katkı paylarıyla karşılanmaktadır. SPF araştırması, velilerden alınan katkı paylarının İstanbul’da yılda 20 ila 5.000 TL arasında değiştiğini göstermektedir. Kısaca, ücretsiz olduğu söylenen okullar, OAB aracılığıyla velilerden bağış ve katkı payı toplamaktadır. Oysa yoksul okullarda, velilerin ne OAB’ye katılıp okula gönüllü hizmet verecek vakti, ne de bağış yapacak olanağı vardır. Yoksul aileler için küçücük denilen bir katkı bile ağır bir yük olabilmektedir. Katkı payları üzerine kurulmuş bir eğitim sistemi, düşük katkı paylarının alındığı dar gelirli semt okullarında en temel altyapı ve temizliğin bile sağlanamamasına yol açmaktadır.

Bu durum, devlet ilköğretim okulları arasında varlıklı ve yoksul okul ayrışmasını derinleştirmektedir. Okul yönetimleri ödeme yapmayan öğrencilerin listelerini açıklamaktadır. Ödeme yapamayan velilerin okulun bakımı ve temizliği gibi işlerde çalıştırıldığı bilinmektedir. Bu tür uygulamalar damgalanma ve dışlanma gibi sorunlara sebep olmaktadır. Sonuçta çocukların

kendi aralarındaki, öğretmen ve öğrenciler arasındaki ve çocuklar ve aileleri arasındaki ilişkiler ciddi olarak zedelenmektedir.

Eğitimde temel anlayış, devlet okullarının finansmanı ve işletmesinin devlet tarafından karşılanması ve toplumun her kesimine yeterli hizmetin sunulması olmalıdır. Eğitimin demokratik bir toplum ve eşit vatandaşlar yaratabilmesi, tüm çocuklara parasız eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. İşte bu nedenle ülkemizde ilköğretim tamamen parasız hale getirilmelidir. Öğrenci ve veli hiçbir katkı payı ödemek zorunda olmadığını bilmelidir. Devlet ilköğretim okullarının tüm ihtiyaçlarının devlet bütçesinden karşılanması için gerekli yasal düzenlemeler en kısa zamanda yapılmalıdır.

Sıcak, Besin Değeri Yüksek bir Öğle Yemeği

Dünyada, çocuklara okulda sağlıklı ve besleyici gıda sağlanmasına yönelik çabalar son on yılda yaygınlaşmıştır. Ülkemizde de devlet, dezavantajlı bölgelerden başlayarak, sağlık ve beslenme altyapısının hızla geliştirilmesi amacıyla çocuklara okulda ücretsiz, sıcak ve besin değeri yüksek öğle yemeği vermelidir. Son dönemde taşınmalı ilköğretim ve yatılı ilköğretim bölge okullarına devam eden 700.000’den fazla öğrenciye öğle yemeği sunulması olumlu bir gelişmedir. Ancak kısa vadede yoksul öğrencilerin, uzun vadede ise 11 milyona yakın ilköğretim öğrencisinin bu hizmetten yararlanması, okullarda sunulacak sıcak öğle yemeğinin bir yurttaşlık hakkı olarak tanınması gerekmektedir.

Tam gün eğitim veren okullarda sunulacak sıcak öğle yemeği, bir yurttaşlık hakkı olarak tanınmalıdır.

Okulda ücretsiz öğle yemeği sunulmasının çok boyutlu faydalarının başında yoksul çocukların okul devamlılığının artırılması gelmektedir. Bu durum, çocuğun eğitimden daha fazla yararlanmasını sağlamakta ve başarı düzeyini yükseltmektedir. Uygulama, özellikle dar gelirli ailelerin çocuklarını etkileyen beslenme yetersizliği ve beslenme bozukluğundan kaynaklanan sağlık sorunlarının azaltılmasını da sağlayacaktır.

Okul yemeği düzenli olarak verildiğinde uzun vadeli bir sosyal koruma mekanizması sağlamaktadır. Araştırmalar, okulda verilen öğle yemeğinin yoksul bir ailenin çocuğu için yaptığı harcamanın yaklaşık %10'ununa denk geldiğini göstermektedir. Bu kazanım ailenin çocuğu okula gönderme hevesini artırmaktadır. Okul yemeği programlarının önemli yan avantajları da bulunmaktadır. Yerel düzeyde çiftçi ve esnaf için yeni pazar olanakları doğacaktır. Uygulamayla, ülke çapında yeni istihdam olanakları da yaratılacaktır.

CHP, sosyal adaleti, ekonomik ve insanigelişmeyi sağlayacak projelerin AKP tarafından "kaynak sorunu" bahanesi ile gözardı edilmesine izin vermeyecektir. Kaynakların verimli kullanılması ile hiçbir çocuk arkada bırakılmayacaktır.

Uygulama ve Finans

Gelişmiş ülkelerde sosyal demokrat partiler çocuk yoksulluğunu önlemeyi geleceğin en büyük projesi ilan ederek çocuk politikalarına ağırlık vermişlerdir. Türkiye bu konuda kararlı adımlar atarak okullarda katkı paylarını kaldırıp, tam gün eğitime geçerek yoksul öğrencilere ücretsiz okul yemeği programını uygulamalıdır. Öncelikli hedef yoksul okullar olmalıdır. Bu okulları saptamak için CHP'nin 2011 Genel Seçimleri öncesinde önerdiği kapsamlı yoksulluk haritaları bir an önce hazırlanmalıdır. Hükümet tarafından yürütüldüğü söylenen 'gelir testi' çalışmaları hızlandırılarak muhtaç aileler belirlenmelidir. Kentsel alanlardaki emlak fiyatları farklılıkları da göz önünde bulundurularak yoksul okul çevreleri saptanmalıdır. Bu ölçütlerin birlikte değerlendirilmesi ile, okul yemeklerinden en çok yararlanması gereken çocuklar, aileler ve okullara ilişkin sağlam ve gerçekçi bilgiler elde edilebilecektir.

Türkiye'de, büyük insani yararlarının yanı sıra, orta ve uzun vadede çok önemli ekonomik yararlar sağlayacak ve ülkenin daha hızlı kalkınmasına ve gelişmesine yol açacak önlemler ve projeler, 'kaynak

sorunu' bahaneleriyle bastırılmakta ve siyasetin gündeminden silinmektedir. Yoksul öğrenciye öğle yemeği verilmesi ve devlet ilköğretim okullarında katkı payının devlet tarafından üstlenilmesinin devlete getireceği yaklaşık 2,5 milyar liralık maliyet, MEB bütçesinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü düzeye getirilmesi ile kolayca sağlanabilir. Bu amaca ulaşmak için AKP hükümetinin partizanca dağıttığı kentsel rantların bir kısmının sosyal ranta dönüştürülmesi veya 2B gibi uygulamalardan elde edilecek gelirlerin eğitime aktarılması yeterli olacaktır.

Kamu kaynaklarının dağıtımında devasa boyutlara ulaşan kamu ihaleleri yolsuzluklarının ve israfın biraz olsun azaltılması kaynak sorununa çözüm getirecektir. Kaldı ki MEB yetkilileri, sorunun kaynak yokluğu değil, eğitime ayrılan kaynakların yeniden dağıtımını olduğunu vurgulamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmenin temel koşulu, eğitimde fırsat eşitliği sağlama ve çocuk yoksulluğunu önleme yönünde sağlam ve kararlı bir siyasi iradenin ortaya konmasıdır. Sorun ekonomik değil siyasi tercih sorunudur: Partizan amaçlarla belirli çıkar çevrelerine kaynak transferi mi yapılmalı, yoksa yoksul çocuğun okula devamı ve okulda başarılı olmasının sağlanması için adımlar mı atılmalıdır?

Sonuç: Hiçbir Çocuk Arkada Bırakılmamalı

Anayasal demokrasilerde devlet ilköğretim okullarının temel işlevi tüm çocukların nitelikli bir eğitim almalarını sağlamak, eğitime eşit erişim hakkını güvence altına almaktır. CHP, ücretsiz okul yemeğini bir sosyal devlet sorumluluğu ve vatandaşlık hakkı olarak görmektedir. CHP için ücretsiz okul yemeği eşitlik ve sosyal adaletin geliştirilmesi yönünde atılması gereken çok önemli bir adımdır. CHP'nin büyük hedefi yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasına artık dur demektir. CHP için nihai amaç hiçbir çocuğun arkada bırakılmamasıdır.

* Devlet İlköğretim Okullarında Ücretsiz Öğle Yemeği Sağlamak Mümkün mü? Farklı Ülke Modelleri ve Türkiye'ye Yönelik Öneriler. İstanbul, Kasım 2011.

